

9. Senioři jako oběti trestných činů

Senioři se obětmi kriminality stávají výrazně častěji než jejich pachatelé. V souvislosti s některými fyzickými a psychickými změnami, které přirozeně doprovází proces stárnutí, se senioři stávají mimořádně ohroženou skupinou obyvatel, která je v některých ohledech snadnějším cílem trestné činnosti. Jejich osamělost, větší důvěřivost, menší schopnost úniku či obrany nebo často stereotypní chování, to vše zvyšuje jejich ohroženost. Od roku 2017 jsou proto senioři podle zákona o obětech trestných činů považováni za „zvlášť zranitelné oběti“. V roce 2020 tvořili senioři 9,8 % z celkového počtu obětí trestné činnosti v České republice (2,3 tisíce seniorů z 23,1 tisíce obětí celkem).

Tab. 9.1 Počet obětí trestné činnosti

Rok	Oběti celkem	z toho senioři 65+ let	
		celkem	%
2005	46 023	4 576	9,9
2006	44 462	4 535	10,2
2007	45 523	4 181	9,2
2008	43 725	4 191	9,6
2009	37 967	4 591	12,1
2010	39 224	4 397	11,2
2011	40 980	4 702	11,5
2012	40 637	4 497	11,1
2013	41 021	4 374	10,7
2014	35 417	3 566	10,1
2015	35 401	3 880	11,0
2019	33 094	3 403	10,3
2020	23 112	2 265	9,8

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Pozn.: Data za roky 2016 až 2018 nejsou k dispozici.

V České republice jsou každoročně evidovány tisíce případů trestné činnosti páchané na seniorech. Převažuje majetková kriminalita, typicky se jedná o krádeže, vloupání a podvody. Druhá nejčastější je násilná kriminalita, především jde o ublížení na zdraví, vyhrožování, domácí násilí nebo loupeže. Velmi ojediněle se vyskytují i případy mravnostní kriminality.

Metodika:

Policie ČR statisticky neeviduje oběti trestné činnosti ve smyslu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Eviduje pouze objekty napadení, tj. zpravidla ty objekty, vůči kterým bezprostředně směřuje trestná činnost. Objekty napadení však nelze plně zaměňovat s oběťmi trestné činnosti. Je-li objektem napadení osoba, je (zpravidla) vždy i obětí, ale každá oběť trestného činu nemusí být objektem napadení.

Mezi lety 2016 a 2018 došlo k nenávratnému poškození databáze objektů napadení – data nejsou k dispozici.

9.1. Majetková kriminalita

Majetková kriminalita je obecně nejrozšířenějším typem kriminality, i proto je zde mezi seniory nejvíce obětí, především u *krádeží* (1 228 seniorů, 16 % ze všech obětí). Nejčastěji pak šlo v roce 2020 o *kapesní krádeže* (790 obětí). Celkem 55 seniorů se stalo obětí *vloupání do bytů či rodinných domů*. Od roku 2016 policie také sleduje speciální případ vloupání, a to *vniknutí za užití lsti – senioři*, které v sobě zahrnuje i trestný čin porušování osobní svobody patřící do násilné kriminality. Dopustí se jej osoba, která neoprávněně vnikne do obydlí seniora, a to za pomoci lsti. Jedná se o často medializované případy tzv. „šmejdů“ a dalších podvodníků, kteří pod falešnou záminkou (odečet plynu, údajně je posílá vnuk oběti, apod.) vniknou do obydlí seniora, kde ho okradou. V roce 2020 Policie evidovala 87 obětí tohoto činu, 65 žen a 22 mužů.

Podobně Policie eviduje i *podvod lstí na seniorech* (141 obětí, 104 žen a 37 mužů), jako podkategorii *podvodu* (149 obětí-seniorů, 71 % ze všech obětí). Zajímavé je, že zatímco v jiných případech jsou oběťmi spíše mladší senioři, tak v případech podvodů naopak se stoupajícím věkem počet obětí spíše roste.

Tab. 9.2 Senioři 65+ jako oběti vybraných trestných činů ve srovnání s celkovou populací v roce 2020

Trestný čin	Oběti celkem ¹⁾	z toho senioři	
		celkem	%
Vražda	161	14	8,7
Ublížení na zdraví	4 749	315	6,6
v tom:			
Úmyslné ublížení na zdraví	4 260	230	5,4
Ublížení na zdraví z nedbalosti	489	85	17,4
Nebezpečné vyhrožování	2 179	148	6,8
Vydírání	1 204	44	3,7
Domácí násilí	908	64	7,0
v tom:			
Omezování a zbavování osobní svobody	150	4	2,7
Týrání svěřené osoby	265	13	4,9
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	467	42	9,0
Útisk	26	5	19,2
Loupež	1 346	113	8,4
Znásilnění	639	5	0,8
Vloupání²⁾ do bytů a domů	x	55	x
Vniknutí za užití lstí – senioři	x	87	x
Krádeže	7 678	1228	16,0
z toho:			
kapesní krádeže	4 950	790	16,0
Podvod	211	149	70,6
z toho:			
podvod lstí na seniorech	x	141	x
Porušování domovní svobody	94	30	31,9

Zdroj: Policejní prezidium ČR

¹⁾ Policie ČR neneviduje oběti, ale objekty napadení.

²⁾ U případů vloupání se u obětí evidují pouze senioři.

9.2. Násilná kriminalita

V případě nejtěžšího zločinu *vraždy* tvořili seniori v minulém roce 8,7 % všech obětí. Policie evidovala 14 obětí ve věku 65 let a více, šlo o 9 žen a 5 mužů. Jde o nejmenší počet za posledních 10 let, nejvíce zavražděných seniorů bylo v roce 2012 (29 osob). V roce 2020 pak šlo nejčastěji o osoby ve věku 65 až 75 let (8 osob). Ve dvanácti případech existoval nějaký vztah k pachateli činu, v jednom případě šlo o partnera oběti, v šesti případech o jiného příbuzného a v pěti případech šlo o známého člověka mimo rodinu.

Častější než *vraždy* jsou případy ublížení na zdraví, které se v roce 2020 týkalo 315 seniorů (6,6 % všech obětí). U 230 seniorů šlo o *úmyslné ublížení na zdraví* a u 85 osob o *ublížení na zdraví z nedbalosti*. Více obětí bylo mezi muži (181 seniorů) než mezi ženami (134 seniorek), celkově se nejčastěji jednalo o osoby ve věku 65 až 75 let (241 seniorů). Přibližně stejně často byla pachatelem neznámá osoba stejně jako někdo seniorovi blízký (156 vs. 159 obětí).

Méně časté jsou případy domácího násilí na seniorech, byť důvodem může být pouze vyšší míra nenahlášenosti vzhledem k povaze této trestné činnosti. Domácí násilí souhrnně označuje jednání zahrnující několik trestných činů, které může začít prostou ztrátou respektu, pokračovat slovním napadáním a zanedbáváním základní péče, psychickým vydíráním, zneužíváním majetku seniora a mnohdy i fyzickým napadáním. Celkem bylo v roce 2020 evidováno 64 obětí ve věku 65 a více let. Výrazně častější oběti byly seniorky (51 osob) než seniori (13 osob). V 66 % případů byl pachatelem někdo z rodiny seniora.

Navzdory názvu však nemusí jít o násilí odehrávající se pouze přímo v domácnosti seniorů. Např. v případě trestného činu *týrání svěřené osoby*, které rovněž spadá do domácího násilí, může mít péče o seniora pouze dočasný nebo občasný charakter. Pachatelem tak může být třeba zdravotnický personál nebo personál domovů pro seniory. V roce 2020 bylo obětmi tohoto trestného činu 13 seniorů. Častější bylo *týrání osoby žijící ve společném obydlí* (42 obětí), ve 39 případech ze strany příbuzných (z toho v 6 případech šlo o partnera/ku seniora). Trestným činem *omezování osobní svobody* pak rozumíme např. uzamykání seniora v místnosti, zbavení tělesně nemožící osoby pomůcek (např. berlí), spoutání apod. V roce 2020 se týkalo 4 seniorů. Do domácího násilí můžeme zahrnout ještě trestný čin *útlak* (5 obětí), kdy je zneužita tíseň nebo závislost oběti k vynucenému konání nebo naopak opomenutí či strpění.

Násilná kriminalita dále zahrnuje také *loupeže*. Oproti *krádeži* se loupež vyznačuje tím, že jednání směřující ke zmocnění se cizí věci obsahuje násilí nebo pohrůžku bezprostředního násilí. V roce 2020 se obětí loupeže stalo 113 seniorů, 61 žen a 52 mužů.

Dalším poměrně častým činem je již výše zmíněné *porušování domovní svobody*. Dopustí se jej osoba, která neoprávněně vnikne do obydlí jiné osoby, a to i za pomoci lsti. V roce 2020 se stalo obětí tohoto trestného činu 30 seniorů, 22 žen a 8 mužů. Senioři v tomto případě tvořili zhruba třetinu z celkového počtu obětí (32 %).